

Karinthy Márton

színiigazgató, színházrendező, író (Budapest, 1949. szeptember 1.)

(Az első 7 folytatásos színházi évtizedem.)

Az első 10 évem (1949–59). A frissen államosított Nemzeti Színház első munkanapján születtem. Egy akkori kép a bizonyíték. A *Karenina Anna* üllőpróbáján, a rendező (későbbi főiskolai tanárom): Marton Endre, Bajor Gizi (*Karenina Anna*), Somlay Artúr (*Karenin*), Básti Lajos (*Vronszkij*) és apám, Karinthy Ferenc, a színház ifjú dramaturgja. Az évadnyitó társulati ülésen a színház párttitkára, Gábor Miklós, meglehet humornak szánva, szóvá is tette: „Elfogadhatatlan, elvtársak, hogy az új rendelkezés alapján, miszerint a színház dolgozói a frissen született gyermekek után fejenként 1-1 forintot adnak az újszülött szüleinek, Karinthy elvtárs azonnal hatalmas summát vehet fel ma született Marci fiára.” Születni tehát jó drámai pillanatban kell. (L. a negyedik 10 évem!) Óvodámat a „Rákosi Mátyás”, általános iskolámat a „Szamuely Tibor” nevezetűben végeztem. Legyen erről elég ennyi.

A második 10 évem (1959–69). Megalapítottam az első színházamat, a Vidám Miniatur Színházat. *Liliomfi* című előadásunk a házunk padlásától végigkísérte az általános iskolai, majd Fazekas-gimnáziumi éveim művészi előmenetelét.

A harmadik 10 évem (1969–79). Első színművészeti főiskolás korsza-



Fotó: Major Attila

kom. Erről szól *A vihar kapuja* című második könyvem, amelyből kiderül, hogy csodálatos főiskolás éveimet mégsem a felhőtlen boldogság jellemezte. Boldogtalanságom az állami színházakban eltöltött tanulóéveimre is kihatott. Színházi katonai éveimként tekintek erre a korszakomra (ha már általa megúsztam a valódi prágai bevonulást).

A negyedik 10 évem (1979–89). Hö-

köm Színpad Kulturális Kiszövetkezet álnéven megalapítottam a háború utáni első magánszínházat, amely azonnal hatalmasat bukott, ettől országos ismertségre tett szert. Társulatommal Thália szekerén végigturnéztuk az országot, majd a volt Haladás (leánynevéen: Kispizskos) moziban, a kelenföldi pampákon megnyílt a Karinthy Színház, és idén már a 37. évadát kezdi meg ugyanott.

Az ötödik 10 évem (1989–99). Második színművészeti főiskolás (adigra: egyetem) éveim. Doktori disszertációm summa cum laude eredménnyel zárta le második, az elsőnél sokkal boldogabb színművészeti éveimet.

A hatodik 10 évem (1999–2009). Megjelent *Ördögörcs, avagy Utazás Karinthyába* című első könyvem, amelynek sikere egész művészi pályámra visszahatott. 15 évvel az első megjelenés után már a harmadik kiadása van forgalomban, a töretlen

érdeklődés iránta 50 000 eladott példánynál tart. 2007-ben pedig a második könyvem is a boltokba került.

A *hetedik 10 évem (2009–2019)*. Életem eddigi legmozgalmasabb, leg-sikeresebb korszaka. Megjelent *Okosan kell szeretni magyarságunkat* című beszélgetőkönyvem. 2013-ban színházi és írói tevékenységemet Kossuth-díjjal, Prima-díjjal és Újbu-da díszpolgára megtisztelő címmel jutalmazták. Hozzá jött a szakma adományozta Vámos László rendezői díj. Színházam mára egész Budapest népszerű színházává vált. Családatyai helyzetem pedig lassacskán kettős nagypapasággá oldódott.

A *nyolcadik 10 évem?* Amikor 1988-ban, a színház felújításakor a

mellette működő papírbolt idős, kedves tulajdonosa azt kérdezte aggódva: „És mondja, Karinthy úr, ki fog ide színházba járni?“, megvontam a vállamat és dacosan tovább építkeztem. A színház 25 éves jubileumára érkező tömeget megpillantva a bácsi így köszöntött: „Könnyű magának, Karinthy úr, jó helyen van a színháza!”

Ez volt első 70 évem eddigi legnagyobb sikere. Ennél többet a következő 10 évemre se kívánhatok magamnak. És szeretve tisztelt nézőimnek, olvasóimnak sem. Úgy legyen!

Hogy maradhassak továbbra is, aki voltam s vagyok: Karinthy Márton s. k.

Karinthy

Kozma Mihály

labdarúgó (Tápé, 1949. szeptember 1.)



„Szeged híres város, Tápéval határos...” Amikor ott megszülettem, Tápé még kis falu volt. Szüleim egyszerű, szegény emberek, akik három fiút neveltek föl.

Nem kellett túl sok önéletrajzot írnom életem során, mert sok évet – huszonötöt – töltöttem a Budapesti Honvéd, új nevén a Kispest Honvéd labdarúgóklubnál.

Most eljött egy kis összegzés ideje a hetven év kapcsán.

A gyerekkoromat is végigfociztam, fontosabb állomások voltak a Csongrád megyei bajnokság (1964), majd a szegedi focicsapattal nyert bajnoki aranyérem (1967 – SZEAC NB I/B) és 2. hely a góllövőlistán, egyúttal az ifjúsági válogatottság, amikor csapatkapitány lehettem. Mindez alig tizennyolc évesen!

Majd életem nagy változása: a HONVÉD (így, csupa nagybetűvel), ahova 1969-ben leigazoltak. Ez az a klub, ahol a következő évtizedeket töltöttem. Először játékosként, azután egy kicsit edzőként, majd vezetőként.



Első válogatott mérkőzésén, Írország ellen, 1969-ben (jobbra az első gólt szerző Dunai II Antal)

1975: Újpest–Honvéd-rangadó. Az újpesti Horváth Jóska olyan térsérülést okozott, hogy kérdéses volt, tudok-e még játszani... Fél év után sikerült újrakezdeni, a válogatottság azonban már csak álom maradt, csak tizenhétszer sikerült a címeres mezben pályára futnom. Csapatommal azonban kétszer nyertünk bajnokságot, először 1980-ban.

Ezután következett életem újabb nagy fordulópontja: 1981-ban Belgiumba szerződtek profi játékosnak. Egy év elteltével ismét a Honvédban fociztam, újból aranyérmes lett a csapat (1984).

Játékosként 396 bajnoki mérkőzés, 236 gól és három gólkirályság az eredményem. Evvel a teljesítményemmel olyan játékosokat követek a Honvéd rangsorában, mint Bozsik, Puskás, illetve Puskás, Tichy.

Majd eljött a búcsú pillanata is. 1984-ben járunk.

Újabb váltás: belekóstoltam, milyen edzőnek lenni. Az utánpótláscsapattal két évet dolgoztam.

A következő nagy változás az életemben, amikor kineveztek a szakosztály vezetőjének (1986–1995). Ez idő alatt az NB I-es klubok közül elsőnek megalapítottam az önállóan gazdálkodó klubot Kispest Honvéd néven (1991). Vezetésem alatt a csapat négy bajnokságot nyert (1988, 1989, 1991, 1993) és egy második helyezést ért el.

Munkámat Kispest Sportjáért és a Honvéd örökös bajnoka címmel ismerték el. Ez dióhéjban huszonöt év története.

Végül egy kicsit más: nem feledve, honnan indultam, milyen nehéz körülmények között éltünk, amikor olyan helyzetbe kerültem, egy kicsit próbáltam rászorulókon segíteni. Először Érden, ahol a feleségemmel élünk, hátrányos helyzetű gyerekek étkeztetéséhez járultunk hozzá két éven keresztül. Majd tavalgy közel száz tápéi kisnyugdíjast támogattunk pénzadománnyal.

Nekem így lett kerek ez az elmúlt hetven év.

*Y
Dunai II*

Csákány Zsuzsa

vágó (Budapest, 1949. szeptember 11.)

Ez a dátum sajnos nem arról nevezetes, hogy 70 évvel ezelőtt világra jöttem. Nem fogom tudni itt felsorolni mind a hetven évem jelentős pillanatait, talán csak egy-egy kisebb kitérőt tennék a száraz életrajzból.

Édesapám Csákány György röntgenorvos, édesanyám Csákány Márta, 1957-től szinkronrendező. Testvérem



Csákány György nőgyógyász. 1949-től 1960-ig a Kossuth Lajos téren, az V. kerületben nőttem fel. Az általános iskola első négy évét a Szemere utcai általános iskola leányosztályában végeztem. 1960-ban elköltöztünk a II. kerületi Ady Endre utcába. Tanulmányaimat az Ady Endre 12 évfolyamos iskolában folytattam, és itt érettségiztem 1968-ban.

Mivel édesanyám szinkronrendező volt, ezért gyakran „kölcsonöztem” gyermekhangomat külföldi filmek gyerek szereplőinek. Hol mint főszereplő, hol mint mellékszereplő. Pontosan nem tudom, de kb. húsz filmben szerepelhettem. Partnereim – illetve én az övék – az akkori vezető színészek voltak. Csak néhányat, akik ma már nem élnek: Gordon Zsuzsa, Latabár Árpád, Kálmán György, Ladányi Ferenc... Ezért fordulhatott elő, hogy édesanyám kérésére megpróbálják felvételizni színész szakra.

Ezzel meg is leptem tanáraitam, barátaitam, mivel a szinkronizáláson kívül semmi jelét nem adtam, hogy a szereplés bármilyen módja érde-

kelne. Az első rostán túljutottam, Gáti tanár úr értékelte csilingelő hangom, amelyen elénekeltam a Madárka, madárka, csácsógó madárka... kezdetű műdalt. A másodikon kiestem. Azért utóbb sajnáltam, hogy nem lehettem Kútvolgyi Erzsébet, Lukács Sanyi és a többiek osztálytársa. Szüleim baráti köre határozta meg végül

későbbi utamat. Színészek, filmesek, újságírók között nőttem fel. Legjobb barátjuk Révész Miklós akkori Mafilmigazgató volt. Ezért is egyenes út vezetett érettségi után a filmgyárba. 1968. szeptember 11-én, 19. születésnapomon léptem be a Mafilmbe mint vágóasszisztens-gyakornok.

Sokat dolgoztam a Nemzetközi Stúdió német, osztrák bér munkáiban, Magyarországon forgatott filmjeiben, mivel jól beszéltem németül. Nyelvtudásomat annak köszönhettem, hogy édesanyám összebarátkozott két magyar származású NDK-s kolléganőjével, akiknek velem egykorú gyerekei nekem is barátaim lettek. Négy éven keresztül minden nyaramat Kelet-Berlinben töltöttem. 1970-ben indult a Színház- és Filmművészeti Főiskola vágó szak második évfolyama, jelentkeztem rá, és fel is vettek. Esti iskolaként, munka mellett végeztük. Heti két alkalommal egész napos oktatás. Ha beosztottak filmbe, akkor nem mindig sikerült eljutnom az iskolába. Szerencsémre a filmgyárban olyan vágók és rendezők mellé kerültem,

akik mellett rengeteget tanulhattam. A főiskolán elméletet, a gyárban gyakorlatot.

Szécsényi Ferencné Médi, Petrovics Emil, Nemes Károly, Petényi Kati, Makk tanár úr – mindnyájuktól sokat tanulhattam. Gazdag Gyula, Rózsa János, Szabó István, Kardos Ferenc, és nem utolsósorban férjem, Jancsó Miklós, akiknek asszisztense, majd filmjeik vágója lettem.

1973-ban végeztem és kaptam diplomát. Ugyanebben az évben vághattam először önállóan Gazdag Gyula *Bástyasétány hetvennégy* című filmjét. A főcímen kettőnk neve szerepel mint vágóké, mivel nem voltam még hivatalosan kinevezve (a diplomával nem járt vágói kinevezés automatikusan). A Balázs Béla Stúdió filmjeiben való részvételem, hol mint asszisztens, a későbbiekben mint vágó, nagyban hozzájárult a tapasztalat és a jó értelemben vett rutin megszerzéséhez. Sajnos nem minden film került akkoriban a nézők elé. Előfordult, nem gyakran, hogy betiltották egy-egy munkánkat. Ez történt a *Bástyasétánnal*, ami majd tíz évet várt, mire bemutathatták. Volt filmünk, melyet csak szűk körben vetítettek. Mint például a *Határozat*, amely a Balázs Béla

Stúdióban készült, és amelyet csak a pártfőiskolán vetítettek, hogy „okuljanak” a hallgatók.

Sok film forgott, minden műfajban. Játékfilm évente legkevesebb húsz. Rengeteg dokumentumfilm, tudományos-ismeretterjesztő, tévéjátékok. Szerencsésnek mondhatom magam, mert remek filmekben dolgozhattam, tehetséges emberek között. Ezt igazolja filmográfiám (a címeket itt most nem sorolnám fel, bárki utánanézhet a neten, s maga eldöntheti). Negyven éven át dolgoztam, harminc játékfilmen és sok-sok rövid és egész estés dokumentumfilmen, tévésorozaton. Nemcsak a szakmai életem alakult jól, de a magánéletem is: 36 éven át Jancsó Miklós volt a társam, 1978-tól majd minden filmjének vágója voltam, és minden más munkájának részese lehettem. 1982-ben született Dávid fiunk.

A mai napig megnézek minden magyar filmet. És amikor csak tehetem, együtt vagyok Dávid fiam gyerekeivel, három kis unokámmal.

Hubert Ildikó

irodalomtörténész (Pápa, 1949. szeptember 14.)



Nagyon szomorú történelmi időben születtem, bár írhatnám azt is, hogy elég tragikusban. Érdekesnek csak azért mondom, mert az emberek nagy részének két élete volt ekkoriban: a látható, amelyhez egy utcai arc tartozott, és egy világ elől eltakart, tükör mögötti élet. Mindezt drámainak is tarthattam volna, ha nem gyerekként élem meg ezeket az esztendőket. Pápa városában azonban, mint egy nagy, titkos kertben, már a kezdet kezdetén néma szemlélődés segítségével töltődött emlékezetembe a nekem mindent jelentő kis világ: a párka nagynénik, a temető-

kertben megismert családok élete, a kisváros orosz és magyar repülőtérral körbezárt láthatatlan valósága, a megnyugtató platán- és hársfasorok, amelyek a városkában mindenütt ott kanyarogtak, az ablakokon nyugalmas délutánon kihajló nézelődők, a zongoraórák érzelmekkel megtölthető világa, a Nagytemplom harangszava, és az a rengeteg közös olvasás Édesanyámmal és testvéreimmel, amely elfeledtette a rendszer okozta szorongás-büntetés sebeket.

Szülővárosomban, Pápán jártam általános és középiskolába, zeneiskolába 18 éves koromig. A középiskola elvégzése után Pécsre kerültem, a Tanárképző Főiskola magyar-ének-zene szakára. Itt Tillai Aurél karnagy, zeneszerző növendéke (is) voltam. A pápai énekkari fellépések (Szekeres Ferenc tanár úrral) már előtte elvittek a helikoni ünnepségekre (Kodály Zoltán „látására”, általa a megméretésre), fiatal tanár koromban pedig Ugrin Gábor kórusával a rádió- és zeneakadémiai fellépésekre. A szépség szakralitásába.

Pécsi éveim után szereztem meg az ELTE BTK-n a középiskolai tanári végzettséget magyar szakon, s az itt folyó régi magyar irodalmi speciál-szakkollégiumi munkának köszönhetően publikálni is ekkor kezdtem. Nem véletlen, hogy későbbi, bölcsészdoktori értekezésem témáját a 16. századból választottam. A korszak iránti szellemi gyarapodásomat nagyban ösztönözte az a műhelymunka az MTA Irodalomtudományi Intézetének reneszánsz osztályán (Klaniczay Tibor és Varjas Béla vezetésével), amelybe tanár ösztöndíjasként (1976–1979) bekapcsolódhattam.

Budapestre kerülésemtől, mivel nem fővárosi lakos voltam, nagyon nehezen kaptam állást, végül, segítséggel, olyan általános iskolában tudtam elhelyezkedni, amely az állami artistaképző intézettel kapcsolódott egybe. A hetvenes években ez az iskola számtalan meglepetést tartogatott számomra. Mintha Fellini világának kulisszáit láttam volna felvillanni, s miközben nemcsak cirkuszdinasztiák neveit tanulgattam, láttam leszármazottaik koncentrált, kemény gyakorlását, amelyet fiatal koruk ellenére igen tudatosan vállaltak a cél eléréséért ebben a félig-meddig takarásban működő intézményben. A tanítás gyakorlatát (a szakmával és szeretettel való fegyelmelés módszereit) igazán ezekben az években sajátítottam el. Későbbi tankönyvkísérleteimben vagy a HUNRA konferenciaprogramjainak munkálataiban nagy hasznát vettem ebbéli tapasztalataimnak.

1988-ban a budapesti Tanárképző Főiskolára kerültem, majd annak az ELTE-vel való összevonása és a főiskolai kar megszűnése után nyugdíjazásomig, az egyetemen „megtűrt” (a jelző sokunkat érintett) főiskolai docensként tanítottam. Irodalmi konferenciák, a pusztinai csángók vendégül látása, tanítványaimnak az irodalmi kutatómunkához csalogatása és a szorgalmas munka eredményeként a publikálás öröme, továbbtanulásra ösztönzése... – és lehetne folytatni a sort azokkal a tevékenységekkel, ahol az értelmes emberi létet közösen megélhettem tanítványaimmal, leendő tanárkollégáimmal. Boldog tanár voltam, mert igen sok, emberileg és szakmailag többre hivatott hallgatót taníthattam. (Nyugdíjas éveim nagy öröme, hogy a valamikor különböző tanzsékeken oktató főiskolai kollégáimmal a *Kéveköttők* körében, immár tíz éve, évente többször találkozunk egymással színvonalas programok résztvevőiként, előadóiként és az ország nevezetességeit felkereső barátokként.)

Öt évig – a Tanárképző Főiskolai Karon végzett főállású munkámmal párhuzamosan – a Károli Gáspár Egyetemen óraadó tanárként, és közel 30 éven át a VII. kerület Pedagógiai Szolgáltató Központjában (meghatározott óraszámban) szaktanácsadóként dolgoztam.

Természetesen szabadidőmben soha nem hagytam abba régi századaink kéziratainak, könyveinek faggatását. Beiratkoztam a Pázmány Péter Hittudományi Akadémiára, ahol teológiát tanultam Nyíri Tamás hallgatói csoportjában. Bár 1989 előtt nem volt éppen érdem, de az ember ekkorra már szerzett akkora bölcsességet, hogy alázatosan beismerje, kevés az értelem a lélek támasztéka nélkül, különösen akkor, amikor régi egyházi irodalommal foglalkozik.

Visszakanyarodva a szülőföldre: húsz éven át a Pápai Múvelődéstörténeti Társaság budapesti elnökhelyetteseként tevékenykedhettem azokkal a Budapesten élő tudósokkal, művészekkel, írókkal, közéleti emberekkel, akiket nemcsak a *pápaiságuk* őrzése kovácsolt baráti közösséggé, hanem a tevékeny köszönet szándéka is. Hogy is feledhettük volna a valamikori pápai diák, Jókai Mór kőbe vésett gondolatát: *„Aldott legyen a láng, amely utamra rávilágított.”* Hetvenéves koromban is simogatnak ezek a sorok, s talán ezért jelentett nekem jóval többet pályám egy-egy állomásán a kitüntetések érdeménél az érem hordozta név szellemissége (Apáczai Csere Jánosé, Kölcsey Ferencé vagy Wosinsky Móré).

S bár ez a tallózató visszatekintés egyben lezárása életutam hosszabb szakaszának, azért a rövid távú tervek megvalósításának vágya még itt motoszkál bennem. Jó lenne végre befejeznem Baróti Szabó Dávid (18–19. század) összegyűjtött verseinek kiadási munkálatait, Sóvári Soós Kristóf (16. század) imáinak sajtó alá rendezését s egy 19. századi kézirat közzétételét. Ahogy meg kellene valósítanunk férjemmel elhatározott tervünket is: elutaznunk Magyarország régen látott vagy meg sem ismert helyeire, olykor kettesben, olykor a negyven éve meglévő baráti társasággal, amelyben kíváncsiak tudtunk maradni egymás családi és szellemi eseményeire, közös világunk dolgaira. S hogy mindez lehetséges lesz-e, az már nemcsak az én szándékomon múlik.

Hubert Hubil

Tuncsik József

cselgáncsozó (Debrecen, 1949. szeptember 23.)



Győzelem Erdélyi Endre ellen (Budapest, 1974, fotó: Petrovits László)

(Hetven sor hetven évről)

Tégláson születtem 70 éve mint egy nagy család ötödik gyermeke.
 Büszke birtokunkat elsöpörte a történelem szele.
 Szegénység, éhezés... lelőtt katona képei,
 gyermekkorom fájdalmas emlékei.
 Iskolába indulás előtt a paprikát locsoltam meg.
 Úgy láttam, a palántasor hossza több kilométer lehet.
 Iskola, tanulás – szerettem. Itt bontakozott ki az első plátói szerelem.

14 évesen többre vágytam, s mindent hátrahagyva
 felszálltam a Budapestre induló vonatra.
 Kőművesnek tanultam, a sportokat szerettem,
 kipróbáltam egy s mást, végül a cselgáncsra lettem.

Sok utazás, sok vereség és győzelem,
 évekig csupa-csupa küzdelem.
 Megfigyeltem külföldön a világ népét,
 s megismertem a magam magyar lelkét.
 Megjártam Mongóliát és Kubát,
 vittünk oda jó sok dzsúdóruhát.
 A Szovjetunióban megfagyott a leheletünk,
 Japánban a cseresznyefa-virágzásban gyönyörködtünk.

Boldoggá tett '73-ban született kisfiam, Tamás.
 Budaörsön felépült a családi ház.
 Tibor fiam jött '76-ban, a második gyermekem,
 közben Kijevben Európa bajnoka lettem.
 Az olimpiára jogosított sikerem,
 s Montrealban a bronzérmét átvettem.
 Életem legmeghatározóbb élménye volt az olimpia,
 értékét megadta a belé vetett hit s a sok munka.

Hosszú volt a bejárt út, s új út nyílik annak, ki ily magasra jut.
Sok új barát, s újabb új utak.

Barcelonában még egy bronz s a spanyol bikaviadal.
Az egyéni sikernél is többet adott a franciák felett aratott csapatdiadal.

Edzőként dolgoztam ezután, sok volt az ügyes, tehetséges gyerek.
Budaörsön alapítottam szakosztályt, majd Pakson.

A Testnevelési Egyetem támogatásával
új iskolai rendszerben a dzsúdó benne lehet.
Utazások újra a junior válogatott kerettedzőjeként –
sok ügyes, tehetséges fiatal adott reményt.

Sikeres volt a paksi dzsúdóiskola:
dobogóra állt Magyarország olimpiai bajnoka.

A honvággy újra Budaörsre hazahoz:
Budaörsön építettünk új utánpótláscsapatot.

Magyar bajnokok és újabb remények,
míg a politika leépítette az egészet.
Alapítottam szakosztályt még vagy három helyen,
a fiataloknak értelmes célja legyen.

Tamás, Tibor fiam is cselgáncsozott sokat,
néha még próbára teszik a veterán dzsúdósokat.
Eszter, a legkisebb gyermekem, boldogan nyerte dzsúdóban a Mikulás Kupát,
később együtt fogtuk be két lovát.

Nyergeltünk, fogatoztunk, s közben dolgoztunk sokat,
Idamajorban (Törökbálinton) ismertük meg a lovas barátokat.

Milyen jó a sikeres embernek – ki irigy, így gondolja.
Elbújtam egy tanyán a gyűlölet elől nyugodt, boldog hétköznapiakba.
Szeretem a szürke hétköznapiakat, az őszinte, egyszerű barátokat.
Szép volt az életünk (15-20 éve) hajdanán: lovak s szürkemarha-gulya a tanyán.
Kisleányom lószeregetete a család hétvégéit megszervezte.

Megnőttek a gyerekek, születtek sorban az unokák,
s láttuk újra: az élet értelme a család.

Minden más csak ezt építi, erre készít fel.
Az olimpiai érem jelentése is ez: küzdeni kell.
Játszunk szerepeink szerint az élet színpadán.
Tapsot akkor kapunk, ha jól játszunk – talán.

Megéltünk 70 év alatt
lesöpört padlást,
katonaságot,
sportsikert egyéni élet és a munka terén.

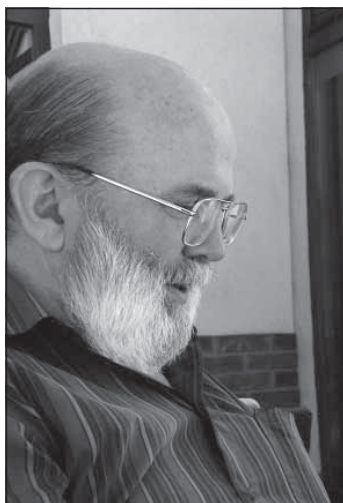
Sok-sok munka után rájövünk,
hogyan amit adok, csak az az enyém.
Kis unokám szeme rám ragyog, ez életem jutalma:
„Találd ki, mit hoztam neked, papa!”

Tucsvil János

Tóth László

költő, író, irodalom- és művelődéstörténész, műfordító, szerkesztő
(Budapest, 1949. szeptember 26.)

Még a 20. században születtem, s noha lassan már két évtized is eltelt a következőből, igazából kicsit még mindig ott maradtam amabban, miközben egyre zavarodottabb pillantásokat vetek erre a mostanira. Gyermekekoromban azonban, édesapám halála után – ötévesen – anyámmal Csehszlovákiába költöztünk, a szüleimhez (elveszítve magyar állampolgárságomat,



Fotó: Görföly Jenő

s rám akasztva a csehszlovákot), így gyakorlatilag azóta rovom az utakat felváltva a magyar és a szlovák főváros közti, kétszáz kilométer hosszúságú és nagyjából ötven kilométer szélességű térben, keresve identitásom hol a többségi, hol a kisebbségi magyar keretek között. S ebből, azaz kétlakiságomból is következik sehová nem tartozásom, két hazában (is) gyökerező örök hontalanságom, noha mindkettőben otthonomat tudom, de onnan, ahol éppen vagyok, mindig a másakra tekintek mérsékelt nosztalgiával, s mindig ott néznek kissé idegenként rám, ahol vagyok.

Tizennyolc éves koromtól újságot és könyveket írok és szerkesztek, azaz akár *hivatásos olvasónak* is tarthatom magam. Ezen belül sok mindennel foglalkoztam, és a célszerűnél több minden érdekel ma is – írtam verset, mesét, gyermekverset, regényt, drámát, esszét, irodalmi és színházi

tanulmányt és kritikát, három-négy kötetet is megtöltenek irodalmi interjúim; készítettem irodalom-, sajtó-, színház- és művelődéstörténetet, illetve ötkötetnyi népmese-feldolgozást; írtam képzőművészekről és műkedvelő mozgalmakról; négy nyelvből – szlovákból, csehéből és valamennyit lengyelből, kevésként pedig oroszról – fordítottam verset, elbeszélést, regényt, gyermekirodalmat, szín-

művet, tanulmányt, esszét, történeti monográfiát; szerveztem alapítványokat és kisebbségtudományi folyóiratot; könyvkiadókat hoztam létre és irányítottam, különböző irodalmi és könyvszakmai bizottságokban, kuratóriumokban, szervezetekben dolgoztam... – de hadd ne soroljam tovább a célelvűség felől akár szememre is vethető szétforgácsoltságom bizonyítékait. E már-már idegesítő sokféleség egyetlen magyarázata: egész életemen végighúzódo heves vágyam, hogy önmagam legyek (lehessek), így műveim is túlnyomórészt a kötött egyéni és közösségi identitások kérdései köré szerveződnek.

Többször is belevágtam a családalapításba, melyek közül a jelenlegi – ez idáig a leghosszabb – tűnik már tizennegyedik éve a leginkább működőképesnek. 1985-ben visszaköltöztem Magyarországra – most a csehszlovák állampolgárságomat vesztve

el és újból megszerezve a magyart –, de 2005-től újból Szlovákiában élek, most már magyar állampolgárként. Négy gyermekem közül három él; a legkisebb tizenkét éves múlt, s négy unokám mindegyike idősebb nála. Jártam – többször is – Párizsban, Rómában, s még vagy tucatnyi országban, ahol pedig nem, oda nem is vágytam igazán. Fővárosomból három is van: Budapest, Prága, Pozsony, melyek közül egyedül a közepsőben nem éltem még huzamosabb ideig, pedig – valahányszor szinte holdkórosan, elvarázsoltan járva utcáit és hallgatva a cseh beszédmuzsikát – mire sem vágytam volna jobban, de erről, úgy látszik, most már örökre le kell mondanom... Esetleg e tekintetben is bíznom kellene még az élet határtalan kreativitásában és dús fantáziájában?

Van – még 1994-ből – József Attila-díjam, s vagy féltucatnyi további egyéb, melyek sorolásától azonban most eltekintenék... Könyveim száma – egybevéve eredeti műveimet, fordításaimat és a nevemhez köthető szerkesztéseket, összeállításokat – meghalad(hat)ja a százat, melyek közül ezúttal csak az alábbiakat emelném ki: versesköteteim – *A hangok utánzata* (1971), *Istentelen színháték* (1981), *Ötödik emelet, avagy Egy éden bugyrai* (1985), *Hármaskönyv* (1994), *Átváltozás, avagy Az „itt” és az „ott”* (összegyűjtött versek és értelmezések, 1967–2003), *Kötélen, avagy Amint az ég...* (2008), *Wittgenstein szövivője,*

avagy Mondatok a 'mondatlan' és a 'mondhatatlan' regényéhez (2018); mesekönyveim – *A boszorkány porszívója* (meseregény, 2004, 2014), *Az ellopott nagymama és további régi-új mesék* (2015); íróportréim, interjúköteteim – *Vita és vallomás* (1981), *Szó és csend* (1994), *Hatszempkőzt, avagy Korbúcsúztató* (1998); tanulmány- és esszéköteteim: *Párhuzamok, kitérők* (1991); *Elfeledett évek* (1993), *Lapszél* (1997), *Egy öngyűjtő feljegyzései, avagy Eszmék, rögeszmék, toposzok* (2009), *Határsértők – Önarckép másokban* (2015), *Amikor az író olvas* (2016); színháztörténetem – *A komáromi magyar színhátszás története I-II.* (1997, 1998), *„...nagy haszna a teátrumnak”. Régi s új színháztörténeti dolgozatok Komárom és Pozsony múltjából* (2017); a velem készült beszélgetésekből állt össze – *A szövegember* (2014). A műveimmel s azok visszhangjával, illetve az életemmel, pályámmal kapcsolatos egyéb adatok megtalálhatók pillanatnyilag erősen feltöltésre szoruló honlapomon (lásd: www.tothlaszlo.sk).



(Alter Egon Tóth Lászlóról írt, a *Cédrus Művészeti Alapítvány* 2017-es Önlexikonában olvasható szócikke nyomán)

Huzella Péter

zeneszerző, gitáros-énekes (Budapest, 1949. szeptember 27.)



Emlékszem, kb. 20-21 lehettem, a metrókocsi ablakában néztem az arcomat, és tudatosult bennem, hogy fiatal vagyok.

Rengeteg időm van, vannak céljaim, rengeteg ötletem, itt, a felnőttkor küszöbén.

Döbbsen konstátálom mostanában, hogy még mindig úgy érzem, rengeteg időm van, vannak céljaim, rengeteg ötletem, csak egy egészen más arc néz vissza a metrókocsi ablakából.

Mögöttem a néhány építészként eltöltött, aztán a kalákás húsz év, és amióta egyedül játszom, csak úgy elszűnt még pár évtized.

Voltak komoly példaképeim, akiknek nyomába se érek, van három felnőtt gyerekem, akikre felnézek, négy unoka, akik ha csak rám néznek,

elolvadok. Volt egy remek kuttyám, aki rengeteg mindenre megtanított, és volt két olyan gitárom is, mint a nagy példaképeknek.

A dalszerzés még mindig varázslatos és kinyomozhatatlan titkait keresem, és mámoros érzés, ha egyik-másik dalom sikerül. Ilyenkor napokig csak lebegek.



A Kalaka együttes és Huzella Péter
(OSZK, 2017)

A koncertezés és a vele járó utazások soha nem fárasztottak, bármikor nekiindulok ma is boldogan.

Kevés barátom van. Csodálatos emberek. Bölcsék, erősek, szépek. Sosem hazudunk egymásnak.

Ennyire gondoltam, és köszönöm, hogy életem során nem volt háború, és a hazám is megszabadult végre.

Huzella Péter

Fekete Gizi

színművész (Cibakháza, 1949. szeptember 29.)

(„A sorsom találkozott a vágyaimmal.”)

– *Sosem felejték el egy viszonylag jelentéktelen mondatot a Hegedűs a háztetőnből. Fekete Gizi drámává avatta...*

– ...hogya „el kell pusztulni tőled”? Golde szavajárásában egyszerre van benne a zsörtölődés – a legkritikusabb pillanatokban vágja Tevje fejéhez – és az a nagy szeretet, ami összekapcsolja ezt

a két embert. És tudod, mi történt? Gregor Jóska azt mondta, Szolnokon Törőcsik Mari hasonlóképpen kulcsmondattá tette ugyanezt a frázist...

– *Megadatott neked, hogy húsz év elteltével újból eljátszhasd egyik első szerepedet, amely azonnal országos hírt hozott számodra. Nem is akármit: a Tragédia Éváját. A nők nőjét. Ritka tapasztalat lehetett.*

– Egy színésznőnek az is hatalmas ajándék, ha egyszer Éva lehet. Akkor már nem élt hiába! Évát játszani azt jelenti, hogy mindent eljátszott a pályán. Benne van minden nőalak. Föl lehetne sorolni a hatalmas Shakespeare- meg Molière-hósnőket, akik egy-egy képben megjelennek. Az első Évám tapasztalatlan volt, naiv, ártatlan. És rettenetesen boldog! A második Évám? Szintén boldog volt, de a naivsága, ártatlansága elveszett már. Inkább megfontolt volt. Talán kicsit bölcs. Talán kicsit érett. Talán kicsit asszonyi.

– *Az első előadás igazi legenda volt, annál is inkább, mivel ezzel*



nyílt meg a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház. Ádámként akkor is, másodszor is Szalma Tamás állt az oldaladon. Lucifert pedig Gábor Miklós alakította...

– Nekem már az is fölfoghatatlan volt, hogy Gábor Miklós mellett állhatok... Kicsi gyerek voltam, amikor a Valahol Európában vetítették. Nekem Gábor Miklós volt a nagy álom, a nagy csoda.

A nagy példakép. Sohasem gondoltam, hogy egy nap majd vele játszhatom. A legnagyobb öröm az volt, hogy szeretett és biztatott.

– *Furcsán hangozhat, hogy egy magadfajta kvalitású színésznőt is el-elfog a kicsinyhitűség, a kételkedés...*

– Nem szeretek hazudni. Főleg önmagamnak nem. Nem is akarok. Én ilyen vagyok: sokszor kishitű és sokszor gyáva. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy egyre ritkábban fordul ez elő, mert tudatosan nevelem magam. Mindazonáltal ma is az önkívületig tudok izgulni, ha például hosszú szünetet követően játszom újra egy szerepet, és úgy érzem, nem volt elég lehetőség a fölfrissítésre.

– *Mennyire alakítható a színész? Vagy inkább az a kész színész ismerve, hogy a maga törvényei szerint alakítja a megoldásait?*

– Akadt dolgom olyan rendezővel, aki csökönyösen ragaszkodott a fixa ideájához. Nem hagyta, hogy én bo-

gozzam ki magamból a szerepet, hanem erőszakosan rám akart húzni valamit, amihez semmi közöm. Nem ez az ideális. Szinetár Miklós csodálatos pedagógus volt, kivételes érzékkel indított útnak minket. A főiskoláról meg egyenesen a világ legcsodálatosabb színésszpedagógusa, Ruszt József kezébe kerültem. Olyan legenda volt, akinek a tanításait mindannyiunknak, akik vele dolgozhattunk, kötelességünk életben tartani. A mester és tanítvány kapcsolat kicsit olyan, mint a szerelem. Valami furcsa, nagy találkozás, amit nem lehet megmagyarázni. Hogy mennyire ismert, arra jellemző: mindig mondogatta, hogy negyvenévesen leszek kész. Boldoggá tett, amikor azzal fogadott: beértem, érett színésznőnek lát.

– *Tudja egy pályakezdő színész, hogy hová szeretne eljutni a pályán?*

– Nem! Én legalábbis csak anynyit tudtam, hogy mindig százszázalékosan akarok teljesíteni. De nem fordult meg a fejemben semmiféle „innen oda”. Mindig azt hittem, hogy már készen vagyok... És mindig rájöttem, hogy ez még mind semmi. Valahányszor egy kicsit előbbre jutottam, ráébredtem, honnan léptem előre. Csak a mögöttem lévő utat láttam. De nem volt előttem út. Legfurcsább tapasztalataim egyikét kezdő színésznőként szereztem Kaposvárott. Számomra Olsavszky Éva volt a csillogó, nagy színésznő. Igazi csillag. Sohasem felejttem el, amikor összegördült a függöny. Üres és ijesztő lett minden. Előadás után meggörnyedve, kicsit összezuhánva ballagtunk haza ketten. Nem volt csillogás, nem volt társasági élet. Akkor éreztem először, hogy akármilyen volt a mai előadás, az most megszűnt. Vége. Nem lehet rá hivatkozni, nem lehet fölakasztani a falra. Holnap egy újat kell fölépíteni.

– *Két holnap között... A színész élete eszerint hiánylét?*

– Az. Hiánylét. Nekem ezt kitölti a család. Anélkül borzasztó lehet. A két holnap közt nekem mindig ott voltak a gyerekek. Ők is az énem egészét kapták, és nem a színésznői részét.

– *Cibakházán, Debrecenben, polgári szülők gyermekeként hogyan bukkant felszínre a művészi elhivatottságod?*

– A cirkuszban! Én ugyanis előbb akartam színésznő lenni, mint hogy színházban csak meg is fordultam volna. De lenyűgözött a vándorcirkuszok varázsa. Nem is a mutatványok. Jóval inkább a csillogás, a fények, az adrenalin. Az „aznap esti másállapot”, ahogyan az ember a közönség előtt létezik. A mai napig sem tudom eldönteni, hogy amikor a légtornász keze kicsúszott a partnere kezéből, mi is



Makszim Gorkij: *Zikovék* – Szofja szerepében, partnere Safranek Károly (Sohin) (Szegedi Nemzeti Színház, 1979, rendező: Ruszt József)

történt valójában. Anyukám igyekezett megnyugtanni, hogy ez mind a hatás érdekében történik. Én azonban nem tudtam ebbe belenyugodni. Hogy képesek ezek megtéveszteni ennyi embert? Oroszlánszagot éreztem, holott csak egy gebét vezettek körbe. Volt ebben valami titok.

– *Hová helyeznéd a hangsúlyt: a színész olyasvalaki, aki fontos gondolatokat közvetít, avagy olyasvalaki, aki megmutatkozik?*

– A gondolatnak kell megmutatkoznia! A közvetítendő szituáció, személység, helyzet, lelkiállapot. Eszközvagyok. Médium.

– *És ha olyasvalami médiumának kell lenned, amivel nem vagy képes azonosulni?*

– Na az nem megy. Amiben nem érzem jól magam, abban nem működik a médiumságom. Ezért kell mindig elérnem, hogy akármi áron, de meglegyen a jó közérzetem. Csak akkor tudok közvetíteni, ha én mint „médium” boldogan föl tudok oldódni. Ha valamivel nem értek egyet, megkeresek benne valamit, amit el tudok fogadni. Vagy amivel már annyira nem tudok azonosulni, hogy szinte boldogan közvetítem az ellenérzésemet. Amikor Gaál Erzszi a *Bernarda Albában* azt követelte meg tőlem, hogy bújjak bele egy valóságos koporsóba, az bizony lelki próbatétel volt.

– *A történet azt példázza: hártya vékony a határ a színész személyes és színpadi létezése, intimitása között. Van egyáltalán határ?*

– Ahogy a Zerlinén dolgoztam, megdöbbsentem, mi mindent hozott föl a szerep személyes életemből. Olyasmiket, amikkel magam sem szembesültem soha, és nem is szívesen teszem. Nagyobb bátorság ezt megmutatni, mint, mondjuk, levetni egy ruhadarabot. Na de éppen ez a

színház titka. Ha elmondanám, mi mindent idézett föl bennem Zerline, akár egy gyónásban vagy egy pszichoanalízisben, szertefoszlana a titok. A néző nem az én küzdelmeimre kíváncsi. A színház dolga az, hogy a néző a saját meghasonlásaival, vívódásaival szembesüljön, nem pedig a színészéivel. Ha megmarad a misztikum, a néző akkor találja meg a saját mélységeit. A katarzis a titok által valósulhat meg.

– *Tudatosan védekezel a klisék ellen?*

– Mindenképp jót tesz, ha a színészt minél szélesebb skálán foglalkoztatják. Akkor nem annyira fenyeget a klisék veszélye. Valószínűleg könnyebb lenne azon a bizonyos egyetlen sínen végighaladni. Sok színésznő így tesz. Azt hiszem, nem húzgálok ki fiókokat. Az az érdekes, hogy sohasem keresek hangot. A figura megteremti. Az a kis lény, aki akkor belém költözik.

– *Semmi „beéneklés”?*

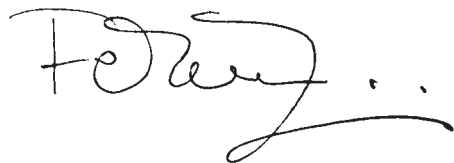
– Beéneklés van. De az lelki beéneklés. Odarakni a lelkemet arra a magasságra vagy abba a mélységbe, ahol a figura van. Nagyon fontos.

– *Amikor az Egyedül című monodramát játszottad, Kaló Flórián azt mondta neked egy tévéinterjúban: egy-egy percre az az érzése támad, mintha Domján Edit állna a színpadon...*

– Magam is azt hiszem, hogy eljött ezekre az előadásokra. Nagy ajándék volt az a szerep, annál is inkább, mivel nagyon készültem a személyes találkozásra. Nagyon szerettem a művészetét és a lényét. Közel állónak éreztem az egyéniségét a magaméhoz. Szerettem volna kiérdemelni a barátságát. Aztán, mire a Madách Színházba kerültem gyakorlatos színészként, ő már nem élt. Engem a családi élet mentett meg, ha nem is egy öngyilkosságtól,

de az összeomlástól mindenképpen, ami egy színésznőt bármikor utolérhet. Miután én mindkettőt százszázalékosan akartam csinálni, nyugodt és kiegyensúlyozott vagyok. És még valami. Ahogy nyolc éve is megígértem önmagamnak: dolgozom személyes és színészi éneimen. Minden szerep, minden rendező hozzátesz valamit, és ma már ki merem mondani: öles léptekkel haladtam előre az elmúlt évek során. Miért is titkolnám: kegyetlen harcot vívtam ezért. A *Reviczky*, a *Pillantás a hídról*, a *Mikszáth külföldös házasságai*, a *Hedda Gabler* mind előhoztak valami újat. Az a sok

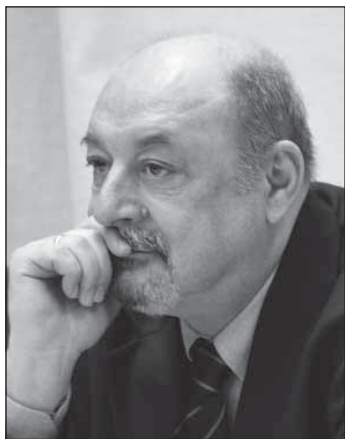
kételkedés, ami bennem volt egykor, nincs többé. Azt hiszem, nem alaptalanul éreztem, hogy a *Zerline* egy új Fekete Gizit mutatott. Többé nem kell rebbenő kismadárnak lennem a kalitkában. Büszke vagyok arra, aki ma vagyok. Ma már úgy látom: a sors, amely osztályrészemmé lett, valahogyan találkozott a vágyaimmal.



(Marton Árpád interjúja)

Zentai Péter László

szerkesztő (Miskolc, 1949. október 7.)



(A piros pulóver.) 1985 kora őszén a *Könyvvilág* című lap főszerkesztőjeként jutottam el Varsóba, a szocialista országok szocialista könyvszakmai lapjai szocialista konferenciájára. Ezeknek az ún. baráti összejöveteleknek az égvilágon semmi értelmük nem volt. Ugyan miben állapodhattunk volna meg a hithű lipcsei vagy a keményvonalas orosz testvérlappal?

A *Könyvvilág* az idő tájt Magyarország egyik legszabadabb orgánuma volt. A nyolcvanas évek elején a politika igazából még nem figyelt fel rá, pedig havonta több mint 80 000 példányban hagyta el a nyomdát, s eljutott a világ szinte minden, hungarikumot gyűjtő könyvtárába Tokiótól Berlinen át New Yorkig. Azt is csak évtizedekkel

később tudtam meg, hogy Erdélyben, a Felvidéken, a Vajdaságban a magyarul olvasók szellemi kincsként, kézről kézre adták a hozzájuk eljutott példányokat. Kezdő lapszerkesztőként hamar rádöbbsentem, hogy milyen hihetetlen lehetőségeket is kínál egy nem ellenőrzött, kizárólag könyvekről tudósító lap. Ha az ember jól választott recenzenst, a szorgalmasan működő cenzúra mellett is volt lehetőség az igazság kimondására. Olyan szerzők írtak rendszeresen a *Könyvvilág*ba, mint Kiss Gy. Csaba, Balassa Péter, Csengey Dénes, Nagy Gáspár. Az orvosi könyvekből egy Antall József nevű múzeumigazgató szemlézett, a műfordítói rovatot Göncz Árpád indította, s a gyakorta szilenciumra ítélt Konrád György, Eörsi István vagy Csurka István is itt kaphatott nyilvánosságot.